

تاریخ وصول: ۱۳۹۱/۰۶/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۰۸/۰۹

اثربخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور

حمید ابیا^{۱*}

مهدی خانی^۲

۱. دانشجوی دکتری و مدرس دانشکده شهید مطهری، تهران، تهران، ایران.
۲. کارشناس ارشد روابط بین الملل دانشگاه امام حسین (ع)، تهران، تهران، ایران.

چکیده

این نکته که فرهنگ از جمله منابع اصلی قدرت نرم به شمار می‌آید، تحلیل گران سیاسی را به آنجا رهنمون شده تا مطالعات فرهنگی قدرت نرم و چگونگی ارتقا قدرت به واسطه فعالیت‌های فرهنگی را در اولویت نخست قرار دهند. از جمله تجارب ارزنده در کشور ما راهیان نور است که می‌توان آن را به عنوان یک راهبرد فرهنگی مؤثر برای افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران به شمار آورد. راهیان نور حرکت فرهنگی نوینی در جهت حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس به نسل امروز است. از سال ۱۳۷۷ با حضور مقام معظم رهبری در منطقه شلمچه، حضور کاروان‌ها و مردم (خانوادگی) سال به سال پررنگ تر شده و ضرورت ارائه برنامه‌های فرهنگی و تبلیغی بیش از گذشته احساس می‌گردد. به همین دلیل تحلیل و ارتقای برنامه‌های فرهنگی در دستورکار مدیران قرار دارد. شناخت و ارزیابی مؤلفه‌های اثربخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور بر بازدیدکنندگان بخصوص جوانان، هدف اصلی مقاله حاضر است که می‌توان هدف دومی را به آن افزود و آن زمینه سازی برای بهبود برنامه‌های فرهنگی راهیان نور در سال‌های بعدی است. تحقیق با روش تحلیل کیفی و تکمیل پرسش نامه به انجام رسیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد برنامه‌های راهیان نور که برگرفته از فرهنگ اسلامی و ایثار و شهادت می‌باشد تأثیر عمیقی بر بازدیدکنندگان داشته است. در این میان تأثیر یادمان‌ها، نمایشگاه‌ها، تبلیغات و فضای محیطی که برگرفته از معنویت و ایثارگری خالصانه رزمندگان است، اثرگذاری بیشتری از مؤلفه‌های دیگر داشته است.

واژه‌های کلیدی: قدرت نرم، اسلام، امام خامنه‌ای، اثر بخشی، راهیان نور، دفاع مقدس

مقدمه

با توجه به نقش بی‌بدیل رهبری در پیروزی و استقرار جمهوری اسلامی (تقی‌زاده اکبری، سنگری، عبداللهی، ۱۳۸۷، ج ۲: ۱۷) مشخص می‌شود که تأکید ایشان بر ضرورت پاسداشت مبانی و اصول فرهنگی این انقلاب ضرورتی مهم است و در این میان برنامه‌های راهیان نور جایگاهی ممتاز دارد که مقام معظم رهبری بر آن تصریح داشته‌اند (خامنه‌ای، ۱۳۸۹). راهیان نور در پی حضور هدایت‌کننده‌ی مقام معظم رهبری در هشتم فروردین ماه سال ۱۳۷۷ در شلمچه قوت گرفت و منشأ حرکتی نو جهت توجه، درک و پذیرش عظمت ارزش‌های دفاع مقدس و انتشار آن در جامعه گردید. از آن سال تا کنون اردوهای راهیان نور به طور مرتب برگزار شده و توانسته نقش مؤثری در نشر فرهنگ و ارزش‌های دفاع مقدس بین آحاد جامعه خصوصاً شرکت‌کنندگان داشته باشد. برنامه‌های ارائه شده در این اردوها سال به سال شاهد ارتقاء کمی و کیفی بوده است. برنامه‌های متنوع فرهنگی و تبلیغی در طول مسیر و در محل یادمان‌ها، اردوگاه‌ها و محل‌های اسکان از جمله فضاسازی‌های تبلیغی، نمایشگاه‌ها و فروشگاه‌های محصولات فرهنگی و نیز فعالیت‌های ویژه‌ی فرهنگی مانند شب‌های آفتابی و تئاترهای خیابانی از آن جمله می‌باشد.

۱. اهداف تحقیق

این تحقیق اهداف زیر را دنبال می‌کند:

الف. هدف اصلی:

بررسی میزان اثر بخشی نرم برنامه‌های فرهنگی اردوهای راهیان نور بر بازدیدکنندگان

ب. اهداف فرعی:

- بررسی میزان تأثیر روحی، روانی، فکری و نگرشی برنامه‌های فرهنگی
- ارزیابی میزان تأثیر برنامه‌های فرهنگی تبلیغی شب‌های آفتابی، مردان آسمانی و بسته فرهنگی

۲. سؤالات تحقیق

دو سؤال محوری این پژوهش عبارتند از:
فعالیت‌های مختلف فرهنگی انجام شده در طول اردو تا چه اندازه در حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس به زائرین مؤثر بوده است؟
- تأثیر برنامه‌های فرهنگی بر فکر و نگرش زائرین راهیان نور تا چه اندازه بوده است؟

۳. چارچوب مفهومی

۳-۱. اثر بخشی

اثر بخشی (effectiveness) یعنی میزان نیل به اهداف تعیین شده و اثر بخشی سازمانی عبارت است از «درجه همخوانی نتایج علمی سازمان با نتایج مورد نظر» (هال، ۴۳۵: ۱۳۷۶). تعاریف متفاوت دیگری نیز از اثربخشی ارائه شده اما در یک تعریف جامع می‌توان گفت: اثر بخشی سازمانی، فرآیندی چرخشی و مداوم است که از طرح و برنامه شروع می‌شود و شامل تمام فعالیت‌هایی است که هم در جهت دستیابی به اهداف سازمان است و هم تعیین می‌کند که انجام آن فعالیت‌ها تا چه اندازه خوب و مطلوب صورت گرفته است. به بیان دیگر می‌توان آن را «انجام درست کار درست» تعریف کرد.

۳-۲. قدرت نرم

اگرچه تعدد و پراکنش تعاریف ارائه شده از قدرت نرم نوعی سردرگمی ایجاد کرده است (مرادی، ۱۳۸۶: ۱۴۳) اما نکته مهم بومی‌سازی آن متناسب با شرایط گفتمانی جامعه ایران می‌باشد. این واقعیت که بنیاد قدرت سیاسی در نظام اسلامی، بر ارکانی متفاوت از نظام‌های سکولار استوار است، تحولی بنیادین در مفهوم و نظریه قدرت نرم بوجود می‌آورد. در این تلقی قدرت، ماهیتی نرم‌افزارانه دارد و ابعاد سخت‌افزارانه تابعی از ارزش‌ها، باورها و مهارت‌های برآمده از تلاش‌های هدفمند عاملان به شمار می‌آید (افتخاری، ۱۳۸۷: ۲۲). به عبارت دیگر قدرت نرم به معنای قدرت مبتنی بر ارزش‌ها و ساختار اعتقادی ارزیابی می‌شود.

۴. چارچوب نظری

پدیده پیچیده سازمان تنها تفسیری ساده یک بعدی ندارند و هیچ یک از تئوری‌ها و نظریات آن نمی‌تواند به تنهایی حق مطلب را ادا کند، زیرا هر یک ژرف‌نگری و کاربرد ویژه خود دارد، با وجود این، احتمال جمع آمدن و ترکیب نظریه‌ها، بیش از تقابل آن‌ها با یکدیگر پذیرفتنی است. تردیدی نیست که نظریه‌ای در موقعیت و شرایط ویژه‌ای مؤثر واقع شود. بطور کلی سه الگو در ارتباط با اثربخشی سازمانی مطرح است: (هال، ۴۲۵: ۱۳۷۶-۴۲۹)

الف. الگو نیل مبتنی بر هدف

در این الگو اثربخشی سازمانی بر حسب میزان تحقیق اهداف سازمان و نه وسایل و امکانات به کار گرفته شده برای دستیابی به اهداف سنجیده می‌شود. فرض بنیادی این الگو این است که سازمان‌ها، پدیده‌هایی عقلانی بوده و در پی تحقق اهداف هستند. بر این اساس دستیابی موفقیت آمیز به یک هدف، معیاری مناسب برای سنجش اثربخشی است.

ب. الگو مبتنی بر سیستم و منابع

الگو سیستمی چنین استدلال می‌کند که تعریف اثربخشی فقط در قالب نیل به هدف، صرفاً یک جنبه از اثربخشی را می‌سنجد. سازمان باید بر اساس توانایی‌اش در جذب و پردازش داده‌ها و همچنین تعداد کانال‌های بدست آوردن داده و حفظ و ثبات تعادل سازمان، مورد نظر قضاوت و ارزیابی قرار گیرد.

ج. الگو مبتنی بر رضایت و مشارکت

در این بخش ما الگوهایی از اثربخشی را مورد بررسی قرار می‌دهیم که از راه‌های مختلف سطوح گوناگون به افراد توجه می‌نمایند. تأکید الگوهای مزبور بر رضایت افراد است، در این الگوها بر قضاوتی که فرد یا گروه درباره کیفیت سازمان می‌نماید، توجه و تأکید شده است.

سه الگوی مطرح، به‌طور جداگانه نمی‌تواند ما را به هدفمان در اثربخشی راهیان نور برساند که یکی از کاستی‌های این الگوها است، ولی برخی از طرفداران این الگوها مدعی هستند که هر یک از آن‌ها دارای ژرف‌نگری و کاربرد ویژه‌ای است. برای رسیدن به اهداف مورد نظر باید از چند الگو استفاده کرد، الگوی نیل به هدف و سیستمی که

در این تحقیق بیشتر مورد نظر بوده است، تأکید دارد بر اینکه سازمان‌ها، همواره در نظر دارند به منظور تحقق آنچه را که سازمان برای دستیابی آن ایجاد شده است، برسند و این نتیجه نهایی تمامی سازمان‌ها است. در الگوی سیستمی، نتایج نهایی و اهداف نهایی مورد غفلت واقع نمی‌شوند، بلکه اهداف در مجموعه‌ای بسیار پیچیده، به‌عنوان یک جزء مورد توجه قرار می‌گیرند.

۵. روش تحقیق :

تحقیق حاضر با توجه به اهداف آن که اثربخشی نرم برنامه‌های راهیان نور، یعنی رابطه‌ای صحیح بین زائرین و برنامه‌های راهیان نور است، با روش توصیفی تحلیلی با امکان کاربرد آن در جهت بهبود اثربخشی برنامه‌های راهیان نور به انجام رسیده است. روش مطالعه، روش کتابخانه‌ای همراه با روش میدانی است که هردو به طور مستقل مورد توجه قرار گرفته است. در این تحقیق حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۴۰۰ نفر به دست آمده است.

$$n = \frac{t^2 \cdot p \cdot q}{d^2} = \frac{1/96^2 \cdot 0/5 \cdot 0/5}{0/05^2} = 2400 = \frac{1}{1000000} \frac{1/96^2 \cdot 0/5 \cdot 0/5}{0/05^2} (1)$$

آزمون پرسش‌نامه از طریق مشاهده مستقیم پرسش‌گران و اعتماد به صحت و سقم پاسخ‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده توسط پرسشگران انجام پذیرفته است. بعد از پالایش پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده در نهایت ۱۵۳۶ پرسش‌نامه جهت تحلیل و ارزیابی مورد استفاده قرار گرفته است. واحد آماری (Unit of analyses) تجزیه و تحلیل در این پژوهش، زائرین شرکت‌کننده در مناطق عملیاتی مورد نظر در نمونه آماری است. در خصوص معرفی جامعه نمونه می‌توان چنین اظهار داشت که: ۳۹/۵ درصد زن و ۶۰/۵ درصد مرد بوده‌اند. از این میان ۶۳/۸ درصد مجرد و ۳۱/۲ درصد متأهل بوده‌اند. از نظر سنی ۳۹/۱ درصد در گروه سنی ۱۲ تا ۱۸ سال، ۲۵/۱ درصد در گروه سنی ۱۹ تا ۲۵ سال، ۱۴/۲ درصد در گروه سنی ۲۶ تا ۳۲ سال، ۷/۷ درصد در گروه سنی ۳۳ تا ۳۹ سال و ۸/۱ درصد در گروه سنی ۳۹ تا ۴۶ سال و ۵/۸ درصد پاسخگویان در گروه سنی ۴۶

سال و بیشتر بوده‌اند. با توجه به ستون فراوانی تجمعی بیشتر پاسخگویان سنشان کمتر از ۲۵ سال بوده است. از نظر تحصیلات ۱۴/۳ درصد دارای تحصیلات راهنمایی و کمتر، ۲۸/۲ درصد دبیرستان، ۲۹ درصد دیپلم، ۱۲/۴ درصد فوق دیپلم و دانشجو، ۱۶/۱ درصد لیسانس و بالاتر بوده‌اند. با توجه به ستون فراوانی تجمعی از کل پاسخگویان ۷۱/۵ درصد دارای تحصیلات دیپلم و کمتر بوده‌اند و ۲۸/۵ درصد تحصیلاتشان بیشتر از دیپلم بوده است. با توجه به تعداد نوبت‌های حضور در این برنامه ۲۰/۶ درصد از پاسخگویان بار دوم اعزام شان بوده است. ۱۴/۷ درصد از آنها بیش از ۲ بار در اردو شرکت کرده‌اند. از نظر شغلی نیز ۳۵/۴ درصد دانش آموز، ۱۷/۳ درصد کارمند، ۱۳/۷ درصد شغل آزاد، ۱۰/۸ درصد خانه دار، ۹/۶ درصد دانشجو، ۷/۳ درصد بیکار، ۵ درصد کارگر و ۰.۹ درصد گزینه سایر را انتخاب کرده‌اند.

۶. یافته‌ها:

نوشتاری که در پیش دارید، پرتوی است از درخشش خیره کننده ارزش اسلامی که در حماسه دفاع مقدس بازتاب یافته است. بی گمان انعکاس آن همه زیبایی‌ها که در چهره تابناک این حادثه رخ نمود، مجالی به گستردگی و فراخی سینه‌هایی که این زیبایی‌ها از آن سرچشمه گرفته و سرازیر شده‌اند می‌طلبند. لذا اثربخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور بر بازدیدکنندگان از محیط حماسه دفاع مقدس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۶-۱. حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس

ارزش‌ها از مهم‌ترین اجزای یک فرهنگ به شمار می‌آید، چرا که از باورهای یک ملت سرچشمه می‌گیرند و در عرصه گوناگون فعالیت آن تأثیر می‌گذارد. در این میان ارزش‌های دفاع مقدس به لحاظ تأثیر ژرفی که بر روح و روان آدمیان دارد. از اهمیت زیاد و جایگاه برجسته‌ای برخوردارند.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصد میزان تأثیر برنامه‌ها در حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس بر زائرین N=۱۵۳۶

ردیف	برنامه‌ها	میزان درصد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی پاسخ	کل
۱	یادمان‌ها	فراوانی	۸۶۲	۴۴۲	۱۶۲	۱۹	۱۱	۶۰	۱۵۳۶
		درصد	۵۶/۱	۲۷/۵	۱۰/۵	۱/۲	۰/۷	۳/۹	۱۰۰
۲	نمایشگاه‌ها	فراوانی	۳۸۶	۵۷۵	۳۶۰	۹۳	۳۲	۹۰	۱۵۳۶
		درصد	۲۵/۱	۳۷/۴	۲۳/۴	۶/۱	۲/۱	۵/۹	۱۰۰
۳	روایت‌گری راویان	فراوانی	۵۷۳	۴۶۲	۲۸۲	۷۶	۶۱	۸۲	۱۵۳۶
		درصد	۳۷/۳	۳۰/۱	۱۸/۴	۴/۹	۴	۵/۳	۱۰۰
۴	سخنرانی‌ها	فراوانی	۴۷۳	۴۸۷	۳۰۹	۱۱۳	۵۶	۹۸	۱۵۳۶
		درصد	۳۰/۸	۳۱/۷	۲۰/۱	۷/۴	۳/۶	۶/۴	۱۰۰
۵	پخش فیلم	فراوانی	۴۳۵	۳۶۶	۲۸۹	۱۶۳	۱۳۳	۱۴۱	۱۵۳۶
		درصد	۲۸/۳	۲۳/۸	۱۹/۴	۱۰/۶	۸/۷	۹/۲	۱۰۰
۶	تئاتر خیابانی	فراوانی	۱۸۳	۲۱۴	۲۳۵	۱۸۴	۳۴۸	۳۷۲	۱۵۳۶
		درصد	۱۱/۹	۱۳/۹	۱۵/۳	۱۲	۲۲/۷	۲۴/۲	۱۰۰
۷	کتاب و مجلات	فراوانی	۳۶۹	۴۵۶	۳۷۱	۱۱۱	۸۳	۱۴۶	۱۵۳۶
		درصد	۲۴	۲۹/۷	۲۴/۲	۷/۲	۵/۴	۹/۵	۱۰۰
۸	فضا سازی‌های محیطی	فراوانی	۵۸۵	۴۷۰	۲۵۴	۸۲	۴۶	۹۹	۱۵۳۶
		درصد	۳۸/۱	۳۰/۶	۱۶/۵	۵/۳	۳	۶/۴	۱۰۰

در مجموع برنامه‌های ارائه شده به ترتیب یادمان‌ها، نمایشگاه‌ها، روایت‌گری، پخش فیلم، تئاتر خیابانی، فضا سازی‌های محیطی با ۶۹، ۵۴، ۲۶، ۵۲، ۶۳، ۶۸، ۶۳، ۸۴ درصد از پاسخگویان میزان تأثیر برنامه‌ها بر زائرین زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند.

۲-۶. تأثیرات هنجاری بر زائرین

دفاع مقدس حامل فرهنگ و ویژگی‌های روانشناختی و جامعه‌شناختی ویژه‌ای است، فرهنگ و ادبیاتی که در دفاع مقدس تولید شد آمیزه‌ای از حماسه و عرفان بود و درون‌مایه آن باورهای دینی و اندیشه دفاعی اسلام بود که حضرت امام(ره) در تبیین و تولید این

فرهنگ و ادبیات نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. تبیین، حفظ و توسعه این فرهنگ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌ی قدرت نرم کشور ایران برای بهره‌برداری از آن در آینده ضرورتی جدی است.

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصد برحسب میزان اثرات روحی و روانی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی
N=۱۵۳۶

ردیف	عنوان گویه	میزان فراوانی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی پاسخ	کل
۱	تقویت روحیه ظلم ستیزی و مبارزه با استکبار جهانی	فراوانی	۷۸۱	۴۵۷	۱۶۹	۲۴	۲۰	۸۵	۱۵۳۶
		درصد	۵۰/۸	۲۹/۸	۱۱	۱/۶	۱/۳	۵/۵	۱۰۰
۲	تقویت روحیه شهادت طلبی	فراوانی	۸۱۰	۴۷۸	۱۲۸	۲۳	۸	۸۹	۱۵۳۶
		درصد	۵۲/۷	۳۱/۱	۸/۳	۱/۵	۰/۵	۵/۸	۱۰۰
۳	افزایش حس فداکاری و ایثارگری	فراوانی	۷۴۴	۵۴۱	۱۲۱	۲۷	۱۵	۸۸	۱۵۳۶
		درصد	۴۸/۴	۳۵/۲	۷/۹	۱/۸	۱	۵/۷	۱۰۰
۴	ایجاد و افزایش نشاط معنوی و شادابی	فراوانی	۶۳۲	۵۴۴	۲۱۹	۳۲	۲۰	۸۹	۱۵۳۶
		درصد	۴۱/۱	۳۵/۴	۱۴/۳	۲/۱	۱/۳	۵/۸	۱۰۰
۵	تقویت حس همدردی و همدلی با خانواده شهداء	فراوانی	۷۷۷	۴۶۱	۱۳۱	۴۹	۲۲	۹۶	۱۵۳۶
		درصد	۵۰/۶	۳۰	۸/۵	۳/۲	۱/۴	۶/۳	۱۰۰
۶	افزایش عشق به شهداء و ایثارگران	فراوانی	۹۴۶	۳۷۴	۱۹	۲۵	۱۰	۸۴	۱۵۳۶
		درصد	۶۲/۸	۲۴/۳	۵/۱	۱/۶	۰/۷	۵/۵	۱۰۰
۷	افزایش احساس افتخار و سربلندی نسبت به میهن اسلامی	فراوانی	۹۸۱	۳۵۸	۷۹	۲۳	۶	۸۹	۱۵۳۶
		درصد	۶۳/۹	۲۳/۳	۵/۱	۱/۵	۰/۴	۵/۸	۱۰۰
۸	افزایش اعتماد به نفس و روحیه خودباوری	فراوانی	۶۹۶	۵۴۲	۱۶۱	۲۹	۱۸	۹۰	۱۵۳۶
		درصد	۴۵/۳	۳۵/۳	۱۰/۵	۱/۹	۱/۲	۵/۹	۱۰۰
۹	تقویت روحیه مقاومت و دفاع ملی	فراوانی	۸۶۱	۴۴۶	۱۱۷	۲۳	۹	۸۰	۱۵۳۶
		درصد	۵۶/۱	۲۹	۷/۶	۱/۵	۰/۶	۵/۲	۱۰۰

همان طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، ۸۱ درصد از پاسخگویان میزان تأثیر تقویت روحیه ظلم‌ستیزی و مبارزه با استکبار جهانی، ۸۴ درصد میزان تأثیر تقویت روحیه شهادت طلبی، ۸۳ درصد میزان تأثیر افزایش حس فداکاری و ایثارگری، ۷۷ درصد میزان تأثیر ایجاد و افزایش نشاط معنوی و شادابی، ۸۱ درصد میزان تأثیر تقویت حس همدردی و همدلی با خانواده شهداء، ۸۸ درصد میزان تأثیر افزایش عشق به شهداء و ایثارگران، ۸۷ درصد میزان تأثیر افزایش احساس افتخار و سربلندی نسبت به میهن اسلامی، ۸۱ درصد میزان تأثیر افزایش اعتماد به نفس و روحیه خودباوری و ۸۵ درصد میزان تأثیر تقویت روحیه مقاومت و دفاع را بر زائرین زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۳- بررسی ارزیابی کلی اثرات روحی و روانی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر زائرین

N=۱۵۳۶

میزان تأثیر روحی و روانی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر زائرین	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	۸	۵	۶	۶
متوسط	۱۲۹	۸٫۴	۹٫۶	۱۰٫۲
زیاد	۱۲۰۸	۷۸٫۶	۸۹٫۹	۱۰۰
بی پاسخ	۱۹۱	۱۲٫۴	۱۰۰	
کل	۱۵۳۶	۱۰۰		

۳-۶. تاثیرات فکری و نگرشی بر زائرین

باورهای فکری و نگرشی به زندگی معنی می‌بخشند، آرمان‌ساز و شوق‌انگیز روح مسئولیت و تعهد آور است. سرآمد باورهای دینی و ریشه معنویات، ایمان به خدا است.

جدول ۴- توزیع فراوانی و درصد بر حسب میزان اثرات فکری و نگرشی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی N=۱۵۳۶

ردیف	عنوان گویه	میزان فراوانی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی پاسخ	کل
۱	افزایش اطلاعات و آگاهی در خصوص جنگ هشت ساله	فراوانی	۵۵۷	۵۶۵	۲۶۴	۴۵	۲۴	۸۱	۱۵۳۶
		درصد	۳۶,۳	۳۶,۸	۱۷,۲	۲,۹	۱,۶	۵,۳	۱۰۰
۲	رفع شبهات و ابهامات ذهنی در خصوص وقایع جنگ	فراوانی	۴۲۲	۵۸۹	۳۱۳	۷۹	۲۵	۱۰۸	۱۵۳۶
		درصد	۲۷,۵	۳۸,۳	۲۰,۴	۵,۱	۱,۶	۷	۱۰۰
۳	تحکیم باورهای دینی و مذهبی	فراوانی	۶۷۵	۵۰۰	۱۸۵	۴۴	۲۲	۱۱۰	۱۵۳۶
		درصد	۴۳,۹	۳۲,۶	۱۲	۲,۹	۱,۴	۷,۲	۱۰۰

با توجه به داده‌های جدول فوق، ۷۳ درصد از پاسخگویان میزان تأثیر افزایش اطلاعات و آگاهی در خصوص جنگ ۸ ساله، ۶۶ درصد میزان تأثیر رفع شبهات و ابهامات ذهنی در خصوص وقایع جنگ، ۷۷ درصد میزان تأثیر تحکیم باورهای دینی و مذهبی را بر زائرین زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۵- بررسی ارزیابی کلی اثرات فکری و نگرشی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر زائرین
N=۱۵۳۶

میزان تأثیر فکری و نگرشی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر زائرین	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد جمععی
کم	۵۴	۳,۵	۳,۸	۳,۸
متوسط	۳۶۳	۲۳,۶	۲۵,۸	۲۹,۷
زیاد	۹۸۹	۶۴,۴	۷۰,۳	۱۰۰
بی پاسخ	۱۳۰	۸,۵	۱۰۰	
کل	۱۵۳۶	۱۰۰		

جدول فوق ترکیبی از گویه‌های جدول ۴ می‌باشد و به بررسی ارزیابی کلی اثرات فکری

و نگرشی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر زائرین می‌پردازد. با توجه به اینکه ۸ درصد از پاسخگویان نظر خود را درباره این سؤال بیان نکرده‌اند، نظرات سایر پاسخگویان نشان می‌دهد که ۴ درصد از پاسخگویان، اثرات فکری و نگرشی فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر زائرین را کم، ۲۶ درصد آن را متوسط و ۷۰ درصد آن را زیاد ارزیابی کرده‌اند.

۴-۶. تأثیرات برنامه مردان آسمانی بر زائرین

هنر و رسانه‌های تبلیغی می‌تواند با برآورد و تحلیل از شرایط سیاسی و نظامی زمان جنگ و با استفاده از شیوه‌های مختلف مؤثر و متنوع تلاش کند که بر ادراک، روحیات و کنش مردم در انتقال ارزش‌ها و رفع شبهات تأثیرگذار باشد.

جدول ۶- توزیع فراوانی و درصد بر حسب میزان تأثیرگذاری برنامه مردان آسمانی N=۱۵۳۶

ردیف	عنوان گویه	میزان درصد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی پاسخ	کل
۱	حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس	فراوانی	۲۴۹	۱۶۳	۵۲	۵	۶	۴۷۵	۱۵۳۶
		درصد	۱۶,۲	۱۰,۶	۳,۴	۰,۳	۰,۴	۶۹,۱	۱۰۰
۲	رفع شبهات و برقراری ارتباط بین نسل امروز با نسل دوران دفاع مقدس	فراوانی	۱۸۲	۱۸۲	۸۲	۱۶	۷	۴۶۹	۱۵۳۶
		درصد	۱۱,۸	۱۱,۸	۵,۳	۱	۰,۵	۶۹,۵	۱۰۰
۳	تأثیرات روحی و روانی	فراوانی	۱۹۲	۱۷۲	۷۳	۱۷	۷	۱۰۷۵	۱۵۳۶
		درصد	۱۲,۵	۱۱,۲	۴,۸	۱,۱	۰,۵	۷۰	۱۰۰
۴	تأثیرات فکری و نگرشی	فراوانی	۱۸۱	۱۷۰	۸۰	۲۱	۱۲	۱۰۷۲	۱۵۳۶
		درصد	۱۱,۸	۱۱,۱	۵,۲	۱,۴	۰,۸	۶۹,۸	۱۰۰

از کل افرادی که در برنامه مردان آسمانی شرکت کرده‌اند، ۲۶,۸ درصد میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی در حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس، ۲۳,۶ درصد میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی بر رفع شبهات و برقراری ارتباط بین نسل امروز با نسل دفاع مقدس، ۲۳,۷ درصد میزان تأثیرات روحی و روانی برنامه مردان آسمانی، ۲۲,۹ درصد میزان تأثیرات فکری و نگرشی برنامه مردان آسمانی را بر زائرین زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۷- بررسی ارزیابی کلی میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی بر زائرین N=۱۵۳۶

میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی بر زائرین	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	۴	۱,۲	۱,۲	۱,۲
متوسط	۱۳۵	۳۹,۹	۴۱,۹	۴۳,۲
زیاد	۱۸۳	۵۴,۱	۵۶,۴	۱۰۰
بی پاسخ	۱۶	۴,۷	۱۰۰	
کل	۳۳۸	۱۰۰		

جدول فوق ترکیبی از گویه‌های جدول ۶ می‌باشد و به بررسی ارزیابی کلی میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی بر زائرین می‌پردازد. با توجه به اینکه ۵ درصد از پاسخگویان نظر خود را درباره این برنامه بیان نکرده‌اند، نظرات سایر پاسخگویان نشان می‌دهد که ۱ درصد از پاسخگویان میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی بر زائرین را کم، ۴۲ درصد آن را متوسط و ۵۷ درصد آن را زیاد ارزیابی کرده‌اند. بیشتر پاسخگویان میزان تأثیر برنامه مردان آسمانی بر زائرین را در حد متوسط دانسته‌اند.

۵-۶. بررسی میزان رضایت زائرین از راویان فتح

جدول ۸- توزیع فراوانی و درصد بر حسب عملکرد راویان فتح N=۱۵۳۶

ردیف	عنوان گویه	میزان درصد	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی پاسخ	کل
۱	میزان آگاهی و شناخت راویان از وقایع جنگ چقدر بوده است؟	فراوانی	۵۱۰	۵۸۱	۲۶۲	۲۸	۳۸	۱۱۷	۱۵۳۶
		درصد	۳۳,۲	۳۷,۸	۱۷,۱	۱,۸	۲,۵	۷,۶	۱۰۰
۲	راویان تا چه حد توانسته‌اند به سوالات زائرین پاسخ دهند؟	فراوانی	۳۴۵	۶۲۶	۳۱۵	۷۱	۴۱	۱۳۸	۱۵۳۶
		درصد	۲۲,۵	۴۰,۸	۲۰,۵	۴,۶	۲,۷	۹	۱۰۰
۳	اخلاق و رفتار راویان تا چه حد در زائران تأثیر گذار بوده است؟	فراوانی	۶۱۸	۴۸۵	۲۲۲	۳۸	۴۱	۱۳۲	۱۵۳۶
		درصد	۴۰,۲	۳۱,۶	۱۴,۵	۲,۵	۲,۷	۸,۶	۱۰۰
۴	راویان تا چه حد توانسته‌اند با زائران ارتباط صمیمی و مؤثر برقرار کنند؟	فراوانی	۴۵۳	۵۴۸	۲۶۰	۷۴	۴۶	۱۵۵	۱۵۳۶
		درصد	۲۹,۵	۳۵,۷	۱۶,۹	۴,۸	۳	۱۰,۱	۱۰۰
۵	راویان تا چه حد در انتقال ارزش‌های دفاع مقدس موفق بوده‌اند؟	فراوانی	۵۰۶	۵۶۰	۲۴۰	۴۴	۳۹	۱۴۷	۱۵۳۶
		درصد	۳۲,۹	۳۶,۵	۱۵,۶	۲,۹	۲,۵	۹,۶	۱۰۰
۶	میزان تسلط راویان به یادمان‌ها و مناطق جنگی چقدر بوده است؟	فراوانی	۵۰۹	۵۸۴	۲۳۰	۲۶	۳۴	۱۵۳	۱۵۳۶
		درصد	۳۳,۱	۳۸	۱۵	۱,۷	۲,۲	۱۰	۱۰۰

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، ۷۱ درصد میزان آگاهی و شناخت راویان از وقایع جنگ، ۷۱,۸ درصد میزان تأثیرگذاری اخلاق و رفتار راویان، ۶۵,۲ درصد میزان توانایی راویان در برقراری ارتباط مؤثر و صمیمی با زائرین، ۶۹,۴ درصد میزان توانایی راویان در انتقال ارزش‌های دفاع مقدس، ۷۱,۱ درصد میزان تسلط راویان به یادمان‌ها و مناطق جنگی را زیاد و خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند.

۲۱

دوفصلنامه مطالعات
قدرت نرم

حمید ایلخانی مهدی خانی
اثربخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور

۶-۶. بررسی میزان تأثیر گذاری بسته فرهنگی تداوم ارتباط بر زائرین (مطالعه کنندگان)

فرهنگ هر جامعه عبارت است از ارزش‌هایی که اعضاء آن جامعه دارند و هنجارهایی که از این ارزش‌ها پیروی می‌کند و کالاهای فرهنگی که تولید می‌کنند، از فرهنگ یک جامعه تأثیر گرفته و بر فرهنگ یک جامعه می‌توانند تأثیر گذار باشند.

جدول ۹- توزیع فراوانی و درصد بر حسب مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط N=1536

ردیف	عنوان گویه	میزان فراوانی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	بی پاسخ	کل
۱	حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع	فراوانی	۳۰۲	۲۸۱	۷۲	۹	۱۳		
		درصد	۴۴٫۶	۴۱٫۵	۱۰٫۶	۱٫۳	۱٫۹		
۲	رفع شبهات و برقراری ارتباط بین نسل امروز با نسل دوران دفاع مقدس	فراوانی	۲۳۳	۳۰۶	۹۶	۲۶	۱۵		
		درصد	۳۴٫۵	۴۵٫۳	۱۴٫۲	۳٫۸	۲٫۲		
۳	تأثیرات روحی و روانی	فراوانی	۲۳۳	۲۹۳	۱۰۸	۲۲	۱۳		
		درصد	۳۴٫۸	۴۳٫۸	۱۶٫۱	۳٫۳	۱٫۹		
۴	تأثیرات فکری و نگرشی	فراوانی	۲۳۵	۲۸۱	۱۱۰	۲۳	۱۴		
		درصد	۳۵٫۴	۴۲٫۴	۱۶٫۶	۳٫۵	۲٫۱		

ماخذ: نگارندگان

با توجه به داده‌های جدول ۸ از کل پاسخگویان، ۸۶٫۱ درصد میزان تأثیر مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط را در حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس، ۷۹٫۸ درصد میزان تأثیر مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط بر رفع شبهات و برقراری ارتباط بین نسل امروز با نسل دوران دفاع مقدس، ۷۸٫۶ درصد میزان تأثیر روحی و روانی مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط، ۷۷٫۸ درصد میزان تأثیر فکری و نگرشی مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط را بر زائرین زیاد و خیلی زیاد دانسته‌اند.

جدول ۱۰- توزیع فراوانی و درصد بر حسب متغیر میزان تأثیر مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط

N=1536

میزان تأثیر بسته فرهنگی تداوم ارتباط بر زائرین	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
کم	۵۲۱	۷۵,۲	۷۹,۲	۷۹,۲
متوسط	۱۲۵	۱۸,۰	۱۹,۰	۹۸,۲
زیاد	۱۲	۱,۷	۱,۸	۱۰۰
بی پاسخ	۳۵	۵,۱	۱۰۰	
کل	۶۹۳	۱۰۰,۰		

با توجه به داده‌های جدول ۹ از کل افرادی که بسته فرهنگی تداوم ارتباط را مطالعه کرده‌اند، ۵,۱ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند. از بین کسانی که به این سؤال پاسخ داده‌اند، ۷۹,۲ درصد میزان تأثیرگذاری مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط را بر زائرین، کم، ۱۹ درصد متوسط و ۱,۸ درصد زیاد دانسته‌اند. با توجه به درصد تجمعی اکثریت پاسخگویان عقیده دارند که تأثیر مطالعه بسته فرهنگی تداوم ارتباط بر زائرین، کم است.

۲۳

دوفصلنامه مطالعات
قدرت نرم

حمید ایبلا مهدی خانی
اثر بخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه گیری

الف. جمع بندی

نتایج نشان می‌دهد، بازدید زائرین از یادمان‌ها و نمایشگاه‌ها تأثیرپذیری بیشتری نسبت به سایر برنامه‌های راهیان نور دارند. در مرتبه بعدی تبلیغات و فضا سازی محیطی اردوگاه‌ها و محل اسکان که یادآور هشت سال دفاع مقدس می‌باشد، در زائرین اثر گذاشته است. سخنرانی و روایت‌گری نسبتاً بر زائرین تأثیر داشته، به نظر می‌رسد یادمان‌ها از چند جهت تأثیرگذاری عمیق‌تری می‌گذارد: اول آنکه یادمان بواسطه محل شهادت، "مقدس" است. زائر برای ورود به معراج شهدای اهواز احساس می‌کند به زیارتگاه مقدسی پا می‌گذارد. دوم آنکه در یادمان اثرپذیری بیشتر از اثرگذاری است، به این معنی که زائر در پی اثر می‌دود و تمایل دارد بیشترین بهره را از این مکان به ارمغان ببرد و چه بسا در هنگام بازگشت از این فرصت مغتنم افسوس می‌خورد که چرا نتوانسته، بهره بیشتری به دست آورد. سوم آنکه وجود خادمین مخلص بویژه خادم بسیجی (خادمین افتخاری) اثرات معنوی یادمان را افزایش می‌دهد. چهارم آنکه در محل یادمان برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی مناسب‌تر از اردوگاه و محل اسکان برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود و از طرفی زائر در موقعیت زمانی و مکانی ویژه‌ای قرار می‌گیرد و جسم و جان زائر آماده پذیرش برنامه‌های فرهنگی است.

یافته دیگر آن است که سه برنامه: الف- پخش فیلم، ب- تئاتر، خیابانی ج- توزیع کتب و مجلات، تأثیر کمتری بر زائر گذاشته است که می‌تواند ناشی از موارد زیر باشد: ۱- به مانند یادمان و فضای جبهه، تازگی و جذابیت لازم را ندارد، ۲- اثر تبلیغی آن نسبت به اثر فرهنگی بیشتر است، به این معنی که اثر ذهنی آن بیشتر از اثر قلبی است، ۳- در برنامه‌ریزی و اجرا دقت لازم صورت نمی‌گیرد و متناسب با نیاز زائرین (به صورت تخصصی) تهیه نمی‌شود.

در موارد متعددی از متغیرهای این تحقیق، زنان بیشتر از مردان اعلام کرده‌اند که تحت تأثیر برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی قرار گرفته‌اند، هر چند در موارد دیگری، یافته‌ها نشان می‌دهد، تفاوت معنی‌داری بین جنسیت و میزان تأثیر وجود ندارد.

از زائران در مورد تأثیر فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر اثرات روحی - روانی پرسیده شد، که تقویت روحیه مقاومت و دفاع ملی که سه مورد از آن یعنی افزایش حس فداکاری و ایثارگری، افزایش احساس افتخار و سربلندی نسبت به میهن اسلامی و نیز افزایش

عشق به شهدا و ایثارگران بیش از بقیه موارد توجه زائرین را بخود جلب کرده است. اثرات فکری و نگرشی ناشی از فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی راهیان نور از زائرین پرسیده شد؛ یافته‌ها نشان می‌دهد تأثیر فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی بر تحکیم باورهای دینی و مذهبی بیش از دو مورد دیگر است. نکته مهمی که در این یافته به چشم می‌خورد این است که زائرین بیش از آنکه در پی افزایش آگاهی و شناخت (دانش) باشند، به دنبال اعتقادات و باورهای قلبی هستند.

ب. پیشنهادات

اول. یادمان و نمایشگاه‌ها در اردوی راهیان نور جزء برنامه‌های تأثیرگذار بر زائرین است، لذا سعی شود جنبه‌های معنوی یادمان از قبیل معراج شهدا، سنگر توبه و ... تقویت شود.

دوم. به سخنرانان، راویان فتح، روحانیون و دیگر عناصر تأثیر گذار روحی - روانی به زائرین راهیان نور توصیه شود: پیرامون سه مقوله به‌طور ویژه تبلیغ نمایند. افزایش حس فداکاری و ایثارگری، احساس سر بلندی و افتخار نسبت به میهن اسلامی و افزایش عشق به شهدا.

سوم. اثرات فکری فعالیت‌های فرهنگی - تبلیغی بر زائرین نشان می‌دهد، برنامه‌هایی که عمق بیشتری دارد، نسبت به برنامه‌های سطحی بیشتر مورد توجه زائرین است؛ لذا تولید و ارائه این نوع از برنامه متناسب با مخاطبان، اکیداً توصیه می‌شود.

منابع

- تقی زاده اکبری، علی، سنگری، محمدرضا، عبداللهی، مهدی (۱۳۸۷)، *عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس*، قم، زمزم، چاپ دوم، جلد دوم.
- هال، ریچارد اچ (۱۹۳۴)، *سازمان، ساختار، فرایند و ره آوردها*، مترجم علی پارسائیان، سید محمد اعرابی، تهران - دفتر پژوهش‌های فرهنگی، سوم.
- مرادی، حجت الله (۱۳۸۹)، "بازخوانی مفاهیم دو اصطلاح قدرت نرم و قدرت سخت"، *در: قدرت و جنگ از نظریه تا عمل*، تهران، نشر ساقی، اول.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۷)، "فرهنگی شدن امنیت؛ رویکردی نرم افزارانه"، *در: قدرت نرم*، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- ترابی، طاهره (۱۳۸۷)، "بازخوانی قدرت نرم (با تأکید بر فرهنگ ایرانی - اسلامی)"، *در: قدرت نرم*، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۲)، *روش تحقیق علوم اجتماعی اصول و مبانی*، تهران: بازتاب، چاپ سوم.